

ACC. N:R. *M. 10166*: 1-9.

Landskap: Småland. Upptecknat av: B.O. Bondeson.
Härad: S. Möre. Adress: Lesjöfors.
Socken: Gullabo. Berättat av: samme person.
Uppteckningsår: 1946. Född år 1884 i Gullabo.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kalendern och märkesdagar!

N. M. 72.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R M.10166:/.

1

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Almanackan.

Alla hushåll utan undantag hade almanack under 1800-talets senare del. Före den tiden eller i början av århundradet förekom allt att enstaka hushåll och då backstugusittare bl.a. inte hade almanack, då de inte kunde läsa vad som stod däri. De redde sig i alla fall på så sätt att de höll reda på dagarnas ordning med ledning av söndagarna. För övrigt var det de s.k. mässodagarna, som man räknade efter, då det gällde livsföring och sysselsättning.

Almanackan köptes i staden och längre fram på 1800-talet var det vanligt, att man köpte den hos diversehandlaren. Varje småhandlare brukade ta hem ett antal almanackor och distribuera bland bygdens folk.

I hemmet förvarades den upphängd på väggen i ett snöre sytt genom övre kanten på almanackan och knutit till en ögla eller ring och kunde på så sätt lätt hängas upp på en spik e.d.

Då den blivit ett oundgängligt inventarium bland folket, studerades den också rätt flitigt för namnsdagars och bemärkelsedagars skull.

ACC. N:R M.10166:2.

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I almanackan gjordes en hel del anteckningar om förrättningar rörande familjen och gården och desssskötsel.

Där antecknades provpredikningsdagar, dagar för cellrätt och auktioner och arvskiften, uppbördsmöten och bouppteckningar. Där antecknades dagar för sådd av korn och annan säd. Där antecknades veckotalet för vårrettingen med början den 6 april för 13 veckan och så 12, 11 o.s.v. fram till inte veckan. Men i vanliga fall räknade man endast t.o.m. 4:e veckan som inträffade den 8 juni. Då veckotalet eller veckoräkningen hade betydelse endast för sådd och sättning, var det inte nödvändigt att räkna längre fram, då efter den 4:e veckan man varkensådde eller satte. I almanackan antecknades en hel del av det som rörde livet på en gård såsom, när kon blev tidd eller son, suggan, löpte och märren fälade o.s.v.

Dylika anteckningar gjorde bönderna, som även antecknade skriftemål och nattvardsgång. Dagsverkare och andra antecknade slätterdagar och arbetens början och slut samt mottagen betalning m.m.

ACC. N:R **M. 10166:3.**

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Almanackan förvarade i hemmet upphängd på väggen i ett snöre knutet som en ögla i övrekanten. Det var nästan dagligdags, den kom till användning och därför måste den finnas på en plats, där den var tillgänglig. I somliga hem, där man inte hade så säker klocka, brukade man ställa den efter solens uppgång och då måste man ha almanackan för att se när den gick upp. Någon precis tid fick man inte på detta vis men det var ej heller nödvändigt.

Efter månens gång skedde skogsavverkningen. Man skulle inte hugga skog under nedan och i all synnerhet inte ved. Den brann inte så bra som den ved som höggs under ny. Lövet skulle kvistas under ny, då fåren åt det hellre än om det var kvistat under nedan.

Dessutom måste man ge noga akt på s.k. kornmärken, för att kunna så kornet i rätt tid och på rätt dag för att avkistningen skulle bli så god som möjligt. Rimfrost före jul och de första veckorna på nyåret var goda kornmärken och då måste almanackan fram för att med ett tecken tillkännage när det inträffade.

ACC. N:R M.10166:4.

4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Efter almanackan till-och frånträdde drängar och pigor sin tjänst. Den 24 april skulle tjänsten tillträdas på dagen och den 24 oktober började friveckan. Sommarhalvåret började och slutade inom denne tidrymd och den andra delen av året kallades vinterhalvåret. Visserligen var de båda halvorna lika långa men dagspenning och tjänstefolkets lön var mindre under vinterhalvåret. Någon bestämd arbetstid förekom inte, och givetvis kunde man arbeta längre under den ljusare tiden av året än den mörkare, då det gällde jordbruksarbete och därför betalades det också bättre under den tiden. På bestämda tider skulle skilda slag av arbeten vara utförda. Till vårfrutiden skulle garnet vara bykt och torkat. Det var nämligen linnegarnet det gällde. Dessutom skulle en viss mängd foder finnas i lador och höloft. Man räknade med att en dryg del av vintern var kvar vid den tiden, och man måste ha tillräckligt med foder, för att kunna föda fram kreaturen, tills betet kunde tas i anspråk. Man hade för den skull märken på slinnrar och i lador som inte fick överskridas till vårfrudagen, om inte det skulle bli kri-

ACC. N:R M. 10166:5

5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tiskt, innan vårbetet var färdigt. I åttonde veckan fram till sjätte skulle potatisen sättas. Det hände under tidiga vårar att man satte potatis tionde eller 12, ja, t.o.m. i trettonde veckan fast detta var mycket ovanligt. I sjätte veckan skulle kornet vara sått, fast det ibland då våren var sen såddes först fram i fjärde veckan.

Under röt månaden skulle man äta strömming, och i september bakades källkakor. Till olsmess skulle slåttern vara över och under tidiga år hade Olof gett kaka även i skogsbygden^s socknar, västra delen av Torsås, Gullabo och Vissefjärda.

Till mickelsmess skulle potatisen vara uppe, fast det var mest brukligt att den kom ur jorden betydligt senare. Den 21 december skulle julstöket vara klart. Då var glosen ute på natten, och då var det bäst att hålla sig inomhus och ej företaga någon resa e.d. För övrigt använde man sig av veckoräkning då det gällde olika slags djurs dräktighet. Man måste ha noga reda på när tillökningen skulle ske, antingen det gällde att lägga en höna på ägg eller låta betäcka en ko eller märr.

ACC. N:R M.10166:6.

6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Året var indelat efter vissa arbetsperioder, som noga följdes och iakttogs. Avvikelser kunde nog inträffa men det var inte med glatt hjärta det skedde.

Efter myrornas framträdande på våren tydde man väderleken den närmaste tiden. Det hette nämligen att om myrorna kom ut före vårfrudagen fick de krypa in igen lika lång tid efter. Tidig vår med varma solskensdagar i mars följes av kyla och sen vår efter vårfrudagen. Nässelblad kunde man koka nässelkål av, då de först kom upp som späda plantor, men då de blev större kunde de inte längre användas till människoföda. Man räknar att de var ätbara tills göken låtit höra sig. Därför lydde regeln: "Då göken galt på nässlorna duger de inte längre."

När vårdagjämningen inträffade brukade talgoxen låta höra sig med tretonig vissling. Den kallades då "spick-köttafågeln" och då den lät höra sig, dugde kött och fläsk att att spicket. Spick-köttafågeln lät tyddes så: "Spickekött", spickekött, spickekött! "De var en uppmaning till folk att börja äta spickkött.

ACC. N:R M. 10166:7.

7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Att besöka sin fästmo på domsöndagen var inte bra. Och om det gick så långt, att han friade på den dagen blev äktenskapet barnlöst. Så hände med Sven Lövgren i Sloalycke, vilken varit nog oförsiktig att fria till sin lida på själva domsöndan. De fick heller inga barn och både han och hon fick anledning att ångra sin oförsiktighet så länge de levde. Att ta ut lysning unde nedan var ingen som gjorde. Det blev inget lyckligt äktenskap, när första lyeningsdagen sj skedde under nyet. Så fick inte heller vigseln företagas på en fredag. Vilken annan dag som helst kunde det få ske dock inte på en fredag.

När härfågeln, kallad poppfågeln, lät höra sig blev det missväxt och dyr tid. Likaså då göken gal på bar kvist. Skatan skvallrar om främmande då den kommer framhoppande mot dörren och korpen bådardöd bland boskapen, då han kretsar över gården och skriker ut sitt skorrande läte. När spällkråkan här kallad "våtarsen" låter höra sig, blir det regn. Om tuppen gal under torsdagsnatten bådard han lik eller eldsvåda. Vilket det är fråga om kan man ta reda på genom att fatta om hams ben. Var de kalla, väntade han lik i gården, var de varma, blev det eldsvåda.

ACC. N:R M.10166:8.

Om svin bär pinnar i munnen blir det regn,likaså om katten och hunden äter gräs.Då är det bäst att skyhda på med inbärgning av hö och säd. Den 21 december kallas lilla julafton.På natten är alla onda makter i farten och då bör man undvika att vara ute på resa. Men ungmön som vill se sin blivande man kan få det på den natten,om hon under hela dagen inte talat ett enda ord,och då kvällen kommer tar plats ensam i ett rum och där inväntar själva spöktimmen,12 slaget på natten.Då ska hon se sin tillkommande man komma in som en ande och visa sig för henne.Hon får emellertid ingenting säga,då det är hans vålnad som uppenbarar sig och inte han personligen.

Torsdagen var en dag som hade större betydelse än övriga dagar då det gällde att få reda på sin tillkommande.Det kunde ske på så sätt att man under 7 torsdagskvällar efter varandra räknade 7 stjärnor varpå man skulle gå och lägga sig utan att yttra något till någon. Lyckades detta utan att man hindrades av moln på himmelen e.d. så drömde man påföljande natt om den blivande.

På midsommarnatten ska man sova med en kryddkvast (blombukett) under huvudkudden bestående av 9 sorters olika blommor,då kommer man att

ACC. N:R M 0166:9.

att drömma om sin tilltänkta (-e).

Fettisdagen kallad vita tisdag skulle kroppkakor ätas i hemmet till middagen. De övriga tisdagarna under fastan förekom inte detta.

Kristi himmelfärdsdag kallad helga torsdag skulle vissefjärdaboarna besöka Gullabo kyrka. Om de för övrigt aldrig annars besökte den kyrkan, kunde man vara övertygad om att den dagen skulle de göra det.

En märklig dag var den 9 mars, de fyrtio matyrers dag. Den som på den dagen kunde skjuta en skata och torka den, var på hela kroppen maldes till pulver, kallat skatpulver, hade sedan ett utmärkt medel mot en hel del krämpor. Skatpulver användes mot värk utslag m.m. Men det var inte så lätt att skjuta en skata på den dagen, då alla skator höll sig dolda, som om de hade vetat hur åtrådde de var just den dagen. Dagarna före den 9 kunde man iaktta skator allmänt, men den dagen var de svåra att finna.

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV